

Varianta B (religionistika) – český text k interpretaci

V minulosti byla vytvořena řada definic náboženství. Jejich záměr byl zpravidla dvojitý: (1) definovat, co náboženství „je“, kdekoli a kdykoli je nacházíme; (2) definovat, jak je náboženství chápáno ve studovaných společnostech, s cílem provizorně vymezit „náboženství“ jakožto předmět studia. První cíl ústí v „reálné definice“ náboženství „esencialistického“ typu. Říkají nám, jak je chápána ona „věc“ (*res*) zvaná „náboženství“, a to tím, že uvádějí rysy, jež mají společně utvářet jeho povahu či esenci. K těmto rysům se dospívá pomocí kulturních asociací nebo pomocí filosofické reflexe náboženství, které filosof sám zastává. Druhý cíl ústí v „lexikální definice“ náboženství, které udávají, jaké konkrétní rysy jsou pro studovaná náboženství typické. Nás ovšem budou zajímat zejména ty, které jsou vedle toho vytvářeny i z toho důvodu, aby sloužily jako analytické nástroje při rozboru oněch náboženství. Proto budeme tyto definice označovat jako „pracovní“. Jsou vytvářeny s nadějí, že se budou hodit jako analytické nástroje, tj. že budou heuristicky plodné.

První způsob je deduktivní a normativní. Co náboženství „je“, se odvozuje z normativního posouzení paradigmatického náboženství, které zpravidla badatel sám vyznává, nebo je alespoň náboženstvím jeho společnosti. Esencialistická definice má navíc platit i pro všechna ostatní náboženství. Její normativní ráz je patrný ze způsobu, jímž je používána. Slouží k tomu, aby v historických faktech, která odpovídají paradigmatickému náboženství, rozlišila „náboženství“ od „pseudo-náboženství“. Některá fakta jsou přijata jakožto „náboženská“, jiná jsou vyloučena pod hlavičkou „pověry“, „magie“ či podobného odsuzujícího termínu. S pomocí podobných nálepek jsou tato fakta nejen odsunuta mimo oblast „náboženství“, ale jsou zároveň prohlášena za nevhodné, upadlé, nemravné či falešné formy „náboženství“. Tyto definice jsou tudíž cíleně redukcionistické.

Druhý způsob je induktivní. Jeho cílem je provizorně, ale přitom co nejpřesněji definovat, co platí za „náboženství“ v konkrétních studovaných společnostech, tj. jak své náboženství chápou sami jeho přívrženci. Pracovní definice je vytvářena proto, aby vymezila předmět studia v jeho historické specifčnosti. Neklade si nárok na univerzální platnost a neslouží jako měřítko, s jehož pomocí jsou normativně posuzována jiná studovaná náboženství. Většinou se také jedná o heuristickou definici, která má sloužit

jako výzkumný nástroj. Je-li pracovní definice zároveň heuristická, je ještě cílenější. Nejenže je její platnost a použitelnost omezena na konkrétní historická náboženství, na něž má být aplikována. Slouží navíc k tomu, aby tato náboženství umožnila studovat z nějakého specifického úhlu a ve specifickém modu nějaké konkrétní disciplíny, školy či teorie.

Pracovní definice náboženství jsou vytvořeny na základě údajů o konkrétních náboženstvích. Skládají se z prvků deskriptivních a analytických. První jsou odvozeny z historického studia náboženství, z artikulovaných či neartikulovaných představ a emocí v hlavách a „srdcích“ věřících, jak jsou vyjádřeny v jejich chování, rituálu či jiných oblastech: v konkrétních a obecných formách společenského uspořádání a v dalších typech viditelného vyjádření, jako je například výtvarné umění, architektura či utváření krajiny. Analytické prvky jsou odvozeny z tradic religionistického definování náboženství. Původním paradigmatem těchto tradic je náboženství kultury, v níž jsou doma samotní badatelé, tj. západní křesťanství. Pracovní definice nejsou tudíž odvozeny jen z předmětu studia, nýbrž z interakce mezi studovanými náboženskými fakty a vědeckými zájmy a názory badatele, které jsou zpravidla náboženskými fakty průběžně modifikovány. Jádrem je tu sebekritický a ne-normativní přístup badatelů jednak jako jednotlivců, jednak jako „demokratické komunity organizovaného skepticismu“. Jejich ideologie stojí na tom, že i „etablované“ poznatky pokládají za provizorní a nikdy studovaným faktům normativně nevnučují své názory, definice, teorie a výklady, neboť se mohou objevit jiná fakta, která s nimi nebudou v souladu, případně může být vyvinuta lepší teorie.

Analytické prvky představují tudíž cizejší a subjektivnější část pracovní definice. Mohou významně zkreslit její deskriptivní prvky a zhatit záměr „objektivního“ popisu jiných náboženství. Ve standardním případě mají nicméně za sebou dlouhou historii neustálých oprav vyvolaných deskriptivními prvky, neboť deskriptivní studium nachází často v jiných náboženstvích rysy, které nelze usmířit s dřívějšími analytickými paradigma-ty, jež odpovídala náboženství badatele nebo jeho kultury. Tyto nesrovnalosti způsobují a budou způsobovat, že badatelé budou muset modifikovat své heuristické definice tak, aby směřovaly k větší kompatibilitě s náboženstvími, jak jsou vyjádřena v životech a společenstvích jejich přívrženců.

Varianta B (religionistika) – cizojazyčný text k překladu

If you belong to those who are satisfied with expressing in speech the opinions that are correct or that you deem to be correct, without seeking certain knowledge regarding them, you take a very easy road. In accordance with this, you will find many stupid people holding to beliefs to which, in their representation, they do not attach any meaning whatever. If, however, you belong to those whose aspirations are directed toward ascending to that high rank which is the rank of speculation, and to gaining certain knowledge with regard to God's being One by virtue of a true Oneness, so that no composition whatever is to be found in Him and no possibility of division in any way whatever – then you must know that He, may He be exalted, has in no way and in no mode any essential attribute, and just as it is impossible that He should be a body, it is also impossible that He should possess an essential attribute. If, however, someone believes that He is one, but possess a certain number of essential attributes, he says in his words that He is one, but believes Him in his thought to be many. This resembles what the Christians say: namely, that He is one but also three, and that the three are one. Similar to this is the assertion of him who says that He is one but possess many attributes and that He and His attributes are one, while he denies at the same time His being corporeal and believes in His absolute simplicity: as if what we aimed at and investigated were what we should say and not what we should believe.

Wenn es dir hinsichtlich der wahren oder nach deiner Meinung für wahr gehaltenen Glaubenslehren genügt, sie bloß mündlich herzusagen, ohne nach ihrer Wahrheit zu forschen, so ist dies sehr leicht; wie du ja viele Gedankenlose finden kannst, die an Glaubenslehren festhalten, deren Sinn sie in keinerlei Weise erfaßt haben. Wenn dich aber dein Geist befähigt, zu dieser obersten Stufe, nämlich der Stufe der Forschung, aufzusteigen, und du es als wahr erkennst, daß Gott Einer ist, nämlich die wahre Einheit, so daß du einsiehst, es gebe in ihm schlechterdings keine Zusammensetzung, und es sei auch bei ihm an keine Art von Teilbarkeit zu denken, dann wirst du erkennen müssen, daß Gott in keiner Weise und in keinem Sinne ein Wesensattribut zukommt, und daß es ebenso unmöglich ist, daß er ein Wesensattribut besitze, wie es unmöglich ist, daß er ein Körper sei. Wer aber glaubt, daß er Einer sei, desungeachtet aber zahlreiche Eigenschaften besitze, der nennt ihn zwar mit seinen Worte Einen, hält ihn aber in seinen Denken für eine Vielheit, wie die Christen, welche sagen, Gott sei Einer, umfasse aber drei Personen, diese drei seien jedoch Einer. Dasselbe sagt nun derjenige, der behauptet, daß Gott Einer sei, aber viele Attribute besitze, daß jedoch er und seine Eigenschaften eine Einheit bilden, wiewohl er zugleich an die Unkörperlichkeit Gottes und an dessen vollkommene Einheit glaubt. Es kommt ja bei unserem Denken und Untersuchen nicht darauf an, was wir sagen, sondern darauf, wovon wir überzeugt sind.

Si donc, lorsqu'il s'agit d'opinions vraies ou réputées telles, tu te contentes de les exprimer en paroles, sans y chercher une certitude, c'est là une chose très facile ; et c'est ainsi que tu trouves beaucoup d'hommes stupides qui retiennent (dans la mémoire) des croyances dont ils ne conçoivent absolument aucune idée. Mais si tu es de ceux dont la pensée s'élève pour monter à ce degré élevé (qui est) le degré de la spéculation, et pour avoir la certitude que Dieu est un, d'une unité réelle, de sorte qu'on ne trouve en lui rien de composé ni rien qui soit virtuellement divisible d'une façon quelconque, il faut que tu saches que Dieu n'a point d'attribut essentiel, sous aucune condition, et que de même qu'on ne peut admettre qu'il soit un corps, de même il est inadmissible qu'il possède un attribut essentiel. Celui qui croirait qu'il est un, possédant de nombreux attributs, exprimerait bien, par sa parole, qu'il est un, mais, dans sa pensée, il le croirait multiple. Cela ressemblerait à ce que disent les chrétiens : « Il est un, cependant il est trois, et les trois sont un » ; car ce serait la même chose si l'on disait : « il est un, mais il possède de nombreux attributs, et lui avec ses attributs font un », tout en écartant la corporéité et en croyant la simplicité absolue de Dieu, comme si notre but était seulement de chercher comment nous devons nous exprimer, et non pas ce que nous devons croire.